

De kop nog een stukje dieper in het zand?

Citation for published version (APA):

Nelen, H. (2023). De kop nog een stukje dieper in het zand? Financiële wanpraktijken in het professionele voetbal en hoe daarvan systematisch wordt weggekeken. *Justitiële Verkenningen*, 49(1), 22-35.

Document status and date:

Published: 02/05/2023

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

De kop nog een stukje dieper in het zand?

Financiële wanpraktijken in het professionele voetbal en hoe daarvan systematisch wordt weggekeken

*Hans Nelen**

Eind augustus 2022 verscheen bij Eleven International Publishing een Engelstalig boek van mijn hand onder de ietwat omineuze titel *Ostrageous: How greed and crime erode professional football and we all look the other way* (Nelen 2022). De titel van dat boek – een samentrekking van de woorden *outrageous* (buitensporig) en *ostrich* (struisvogel) – geeft weer dat het boek is ontstaan uit mijn fascinatie voor twee facetten die kenmerkend zijn voor de handel en wandel in de professionele voetbalsector: enerzijds het excessieve en vaak financieel onverantwoorde investeringsgedrag en de financiële criminaliteit die daarmee gepaard gaat, en anderszijds de onverschilligheid voor en het collectieve weggijken van die excessen en criminaliteit.

Ostrageous was het resultaat van een zoektocht die werd gedreven door academische interesse, maar ook door maatschappelijke bezorgdheid. In het licht van de conclusie dat in vrijwel alle Europese voetbalcompetities zeer ernstige misstanden aan het licht zijn gekomen met betrekking tot witwassen en grootschalige belastingfraude en afwijkend gedrag in dit opzicht bijna de norm lijkt te zijn geworden, meende ik dat er alle reden was om met participanten in de sector over de uitkomsten van het onderzoek in discussie te gaan. Het laatste was evenwel gemakkelijker gezegd dan gedaan. Waar in de academische wereld de deuren wijd opengingen om het boek te bespreken tijdens conferenties en in *book reviews* – zie bijvoorbeeld de bijdrage van Lord (2023) – bleef het in de voetbalwereld angstvallig stil. Natuurlijk had ik verwacht dat representanten van de voetbalwereld, gezien de centrale boodschap die in het boek is vevat, zich wat ongemakkelijk

* Prof. dr. mr. J.M. Nelen is als hoogleraar criminologie verbonden aan de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht.

zouden voelen bij het vooruitzicht om hierover met mij en anderen in debat te gaan. Dat op uitnodigingen in die richting in het geheel niet zou worden gereageerd – of na heel lang aandringen middels een kort nietszeggend briefje geprobeerd werd om dat debat op de lange baan te schuiven –, overtrof evenwel mijn somberste verwachtingen. Ironisch genoeg werd door deze afhoudende reactie het collectieve weggijkgedrag, dat door middel van de titel en de op de omslag van het boek afgebeelde struisvogel tot uitdrukking wordt gebracht, dubbel en dwars bevestigd. Voor mij vormde het ook de directe aanleiding om in deze bijdrage juist dat stilzwijgen en weggijken tot centrale thema's te maken. Want de sleutel tot veranderingen in de sector ligt niet uitsluitend in het opvoeren van de externe druk in de vorm van meer regelgeving, toezicht en controle. Vermoedelijk minstens zo belangrijk zijn pogingen om van binnenuit organisatorische en culturele veranderingen teweeg te brengen teneinde de sector aan te zetten om meer aandacht te besteden aan integriteitsdilemma's en de bestrijding en het voorkomen van ernstige vormen van financiële criminaliteit. Tegelijkertijd weten we dat dergelijke veranderingen tijd vragen en mensen met moed, die hun nek durven uit te steken en zaken aanhangig maken die anderen onder het tapijt blijven vegen.

Na een kort overzicht van de belangrijkste criminologische problemen die de voetballerij in relatie tot de financiering van clubs en de transfer van spelers teisteren, worden enkele strategieën besproken die het beoogde debat met participanten uit de voetbalwereld wellicht wel op gang kunnen brengen. Meer externe druk op de sector zal nodig zijn om de voetbalwereld beter te doordringen van de noodzaak om de misstanden in de sector te onderkennen en meer inspanningen aan de dag te leggen om die misstanden tegen te gaan.

Financieel-economische criminaliteit in relatie tot investeringen in clubs en het transfereren van spelers

De aandacht voor financieel-economische criminaliteit in de voetbalsector behoorde lange tijd tot het exclusieve domein van de onderzoeksjournalistiek. De wetenschap – de criminologie inclusief – had tot voor kort de sport – en financiële malversaties daarbinnen in het bijzonder – nauwelijks op het netvlies staan. Het pleit voor de toenmalige redactie van dit tijdschrift dat het – in ieder geval in het Nederlandse

taalgebied – een van de eerste wetenschappelijke tijdschriften was dat een themanummer wijdde aan de wereld van het voetbal. In dat nummer (Jv 2010, afl. 1) werd aan allerhande aspecten en randverschijnselen van de voetbalsport aandacht besteed – zoals hooliganisme en geweld op het veld –, maar in twee bijdragen (Slot 2010; Koning 2010) werd ook ingezoomd op witwassen in de sector en op voetbal als specifieke bedrijfstak. De betreffende artikelen droegen deels bij aan mijn beslissing in 2013 om de sector vanuit organisatiecriminologisch perspectief verder te verkennen. Dat heeft de afgelopen tien jaar geleid tot een aantal publicaties in Nederlandse en buitenlandse tijdschriften en boekreeksen (zie o.a. Nelen 2015a, 2015b, 2020, 2021; Steenwijk & Nelen 2018) en heeft uiteindelijk geculmineerd in de verschijning van het eerdergenoemde boek *Ostrageous* (Nelen 2022). Dat boek bevat een criminologische analyse van de belangrijkste (financiële) criminaliteitsrisico's in het profvoetbal – met voorbeelden van witwassen en belastingfraude in diverse Europese competities. De analyse is toegespitst op het opkopen van, dan wel investeren in professionele voetbalclubs en het transfereren van spelers (en het samenspel tussen investeerders, clubofficials en makelaars daarbij).

In *Ostrageous* wordt vastgesteld dat het moderne topvoetbal niet enkel fungeert als een speeltje voor verveelde, megalomane miljardairs, maar dat het ook is geworden tot een smeermiddel voor het afsluiten van grote businessdeals, die de nieuwe mondiale economische machtsverhoudingen blootleggen. Voetbalclubs zijn zakelijke pleisterplaatsen en knooppunten, waarin sjeiks uit de Golfstaten, Aziatische miljardairs, Amerikaanse investeerders en tot voor kort ook Russische oligarchen onwaarschijnlijke bedragen op tafel leggen om clubs en spelers op te kopen teneinde hun economische en politieke invloedssfeer uit te breiden. Ook op lager niveau – zoals in de Nederlandse eren eerste divisie – oefenen clubs een grote aantrekkingskracht uit op binnenlandse en buitenlandse rijke entrepreneurs en/of investeringsgroepen. De verbondenheid met die clubs wordt slechts in een beperkt aantal gevallen door clubliefde ingegeven. In veel gevallen zijn de investeerders op zoek naar winstgevendende mogelijkheden op de korte termijn en die mogelijkheden dienen zich in het bijzonder aan op de transfermarkt. In termen van risico van crimineel misbruik kampt de voetbalsector vanuit het perspectief van geldstromen met zowel een probleem aan de voorkant als een probleem aan de achterkant: er bestaat nauwelijks zicht op de vermogens waarmee clubs wor-

den gestut en transfers worden gefinancierd. En tegelijkertijd zien we dat er met behulp van tal van dubieuze constructies enorm veel vermogen aan de voetballerij en de samenleving wordt onttrokken. In de regel worden niet de clubs en de spelers – de elite van topspelers uitgezonderd – daar veel wijzer van, maar zijn het de investeerders, agenten en andere bemiddelaars die enorme bedragen aan transacties verdienen – en veelal wegsluizen naar een belastingparadijs elders in de wereld.

De beschouwing in *Ostrageous* (Nelen 2022) bouwt voor op de vaststelling in een risicoanalyse van de Financial Action Task Force (FATF) uit 2009 dat een van de belangrijkste structurele kwetsbaarheden van de professionele voetballerij de laagdrempeligheid van de sector is: mensen met veel vermogen – ongeacht waarmee ze dat hebben verdiend – wordt in hun zoektocht naar investeringsmogelijkheden vrijwel geen strobreed in de weg gelegd. Lastige vragen over de herkomst van het geld hoeven zij nauwelijks te verwachten en als die vragen al worden gesteld, kunnen zij daarop anticiperen door gebruik te maken van de talrijke mogelijkheden die de hedendaagse globale juridische en financiële infrastructuur te bieden heeft om de herkomst van die vermogens te verhullen. Het gebrek aan structureel toezicht op geldstromen in de voetbalsector behoort eveneens tot de aantrekkelijke condities om crimineel geld in clubs en spelers te investeren, dan wel inkomsten aan het zicht van de Belastingdienst te onttrekken. In sommige gevallen is er op papier wel sprake van enig toezicht, maar kunnen de beschikbare controlemechanismen niet inzichtelijk maken hoe de daadwerkelijke gang van zaken er in de praktijk uitziet. Zo bevat het Transfer Matching System (TMS) van de wereldvoetbalbond FIFA informatie over de hoogte van transfersommen en commissies, waar het geld vandaan komt, waar het heen gaat en andere betaalinformatie. Het in *Ostrageous* gepresenteerde materiaal laat evenwel zien dat bij de transfers van spelers stelselmatig een deel van de gegenereerde opbrengsten en betalingsverplichtingen en van de informatie over de gekozen financieringsconstructies buiten de boeken blijft en niet in het TMS wordt weergegeven (Nelen 2022, p. 93). Uit de witwasliteratuur weten we verder dat markten waarop de objectieve waarde van objecten moeilijk is te bepalen – zoals vastgoed en kunst – zich goed lenen voor prijsmanipulatie (Nelen 2008). Voor de waarde van spelers geldt hetzelfde en dit kan ertoe leiden dat deze waarde kunstmatig wordt verhoogd of verlaagd. Behalve witwasmotieven kunnen er ook

andere redenen zijn om in de officiële registraties van getransfereerde spelers andere bedragen te vermelden dan er feitelijk zijn betaald. De analyse in *Ostrageous* bevestigt bijvoorbeeld dat het betalen van smeergeld aan personen die betrokken zijn bij belangrijke transacties (zoals agenten, spelersmakelaars, clubbestuurders, coaches en de spelers zelf) nog steeds schering en inslag is rondom transfers (Nelen 2022, p. 72-74). Wat het laatste betreft bood een vraaggesprek op 14 december 2021 met spijtoptant en voormalig spelersagent Dejan Veljkovic in het Belgische televisieprogramma *Pano* een interessant, maar ook ontluisterend inkijkje in de wereld van het Belgische profvoetbal. De agent in kwestie, die een deal had gesloten met de Belgische justitiële autoriteiten en in ruil voor strafvermindering uitvoerig had verklaard over grootschalige fraude, voelde zich ondanks die overeenkomst niet geremd om in het genoemde televisieprogramma ook een boekje open te doen over tal van malversaties bij het transfereren van spelers en het beïnvloeden van scheidsrechters. Veljkovic gaf in het programma onder andere toe dat vanuit diverse buitenlandse offshorevennootschappen die hij controleerde vervalste facturen waren gestuurd aan clubs – en in één geval zelfs aan de Belgische voetbalbond KBVB – om een grootschalig zwartgeld- c.q. smeergeldcarrusel te camoufleren. Functionarissen van maar liefst twaalf Belgische clubs uit de hoogste divisie zouden bij dit type activiteiten zijn betrokken.¹ Wie het nieuws van de afgelopen maanden – dus na het verschijnen van *Ostrageous* – overziet, zal niet veel moeite hebben om vergelijkbare gevallen op het spoor te komen. Zo meldden eind november 2022 diverse Italiaanse media dat de volledige clubleiding van Juventus was opgestapt, nadat een strafrechtelijk onderzoek door de rechtbank van Turijn aanwijzingen had opgeleverd van ernstige financiële misstanden. Volgens de Italiaanse media zou door Juventus in de afgelopen jaren voor in totaal zo'n € 115 miljoen fraude zijn gepleegd op het gebied van transfers en salarissen.² Een paar maanden later – februari 2023 – brachten Spaanse media naar buiten dat het Spaanse Open-

1 De overeenkomst met Veljkovic betekende een doorbraak in het uitgebreide strafrechtelijke onderzoek naar fraude en witwassen in het Belgische voetbal. Dit onderzoek, dat in de media de bijnaam 'Propere Handen' meekreeg, maar dat in justitiële kringen veelal wordt aangeduid als 'Operatie Zero', startte eind 2017 naar aanleiding van een aantal verdachte financiële transacties bij een bank in Belgisch-Limburg. Het onderzoek richtte zich op een aantal spelersagenten, clubofficials, coaches en scheidsrechters. Een aantal strafzaken dat uit het onderzoek is voortgekomen, loopt door tot op de dag van vandaag.

2 Zie www.nrc.nl/nieuws/2022/11/28/voltallig-bestaar-juventus-stapt-op-vanwege-onderzoek-naar-fraude-a4149764; laatst geraadpleegd op 27 februari 2023.

baar Ministerie onderzoek doet naar FC Barcelona vanwege betalingen aan de voormalige vicepresident van de technische commissie van scheidsrechters. De club zou onder het bewind van voormalig Barça-president Josep Maria Bartomeu in totaal zo'n € 1,4 miljoen hebben overgemaakt. FC Barcelona ontkent elke vorm van omkoping. De vergoeding, die betaald werd aan een bedrijf waarvan de voormalige vicepresident van de technische commissie van scheidsrechters de eigenaar is, zou enkel te maken hebben gehad met het inwinnen van advies.³ Een derde voorbeeld van een club die de afgelopen maanden in negatieve zin veel publiciteit naar zich toe trok, is de Engelse club Manchester City. De Premier League, de organisator van de hoogste Engelse voetbalcompetitie, heeft begin februari 2023 een commissie ingesteld die onderzoek gaat doen naar mogelijke financiële overtredingen van deze Engelse topclub. De regerend kampioen van Engeland zou van 2009 tot 2018 meer dan honderd financiële regels hebben overtreden.⁴

De bovenstaande voorbeelden hebben betrekking op clubs die behoren tot de elite van het professionele voetbal. Minstens zo interessant zijn de casussen die draaien om clubs die opereren in de middenmoot of lagere regionen van minder aansprekende competities en in handen komen van buitenlandse investeringsgroepen of eigenaren van wie de herkomst van het vermogen niet altijd even duidelijk is. In de Nederlandse setting kunnen we daarbij onder andere denken aan de voormalige Russische schoonzwemmer die vanuit Dubai plotsklaps interesse toonde voor het Limburgse Roda JC, maar zelf beticht werd van fraude. Of neem de problemen die ADO Den Haag ondervond met een Chinese geldschietster, die niet of uiterst moeizaam over de brug kwam en bovendien in verband werd gebracht met onverkwikkelijke

3 Zie www.ad.nl/buitenlands-voetbal/fc-barcelona-in-het-nauw-spaanse-om-onderzoekt-mogelijke-omkoping-oud-vicepresident-scheidsrechtercommissie/a2b0cf0a; laatst geraadpleegd op 27 februari 2023.

4 Het is overigens niet de eerste keer dat er vraagtekens worden gezet bij de financiële praktijken van Manchester City. In 2020 werd de club door de UEFA voor twee seizoenen uitgesloten van deelname aan Europees voetbal. City, dat in handen is van steenrijke Arabische investeerders, zou de Europese voetbalfederatie hebben misleid bij het opgeven van de sponsorinkomsten en bovendien de regels van *financial fair play* hebben geschonden. Naast de uitsluiting kreeg de Engelse landskampioen ook een boete van omgerekend € 30 miljoen. Die straf werd na een beroepszaak bij het internationaal sporttribunaal CAS aanzienlijk teruggebracht. City mocht 'gewoon' meedoen aan de Europese competities en de boete werd teruggebracht naar € 10 miljoen. Zie verder <https://nos.nl/artikel/2462757/manchester-city-verdacht-van-overtreden-meer-dan-honderd-financiële-regels>; laatst geraadpleegd op 27 februari 2023.

handelspraktijken in het buitenland. Wat te denken van de avonturen van Vitesse met haar voormalige geldschieters uit Georgië en Rusland? Of van de geplande overname van FC Den Bosch door de zoon van de voornoemde Georgische mecenas. Voor het laatste werd overigens in 2019 een stokje gestoken door de KNVB, toen noch de beoogde investeerder, noch de club erin slaagde de gewenste duidelijkheid te verschaffen over de herkomst van het vermogen en gedreigd werd met de intrekking van de licentie (voor meer achtergrondinformatie over deze casus, zie Nelen 2022, p. 142).

Zo gesloten als een oester

Paradoxaal genoeg betekent de lage instapdrempel voor rijke investeerders niet dat ook de informatiestroom rondom transacties voor iedereen gemakkelijk toegankelijk is. In *Ostrageous* wordt aan de hand van diverse voorbeelden uit de praktijk toegelicht hoe deze investeerders, eenmaal binnengeraakt, een andere aantrekkelijke omstandigheid van de markt ontdekken: de professionele voetballerij vormt een afgeschermd, naar binnen gekeerde wereld waarin investeerders, clubeigenaren, spelersmakelaars en andersoortige intermediairs een ons-kent-onsnetwerk vormen (Nelen 2022, p. 97). Door die gesloten cultuur is het lastig een beeld te krijgen van de daadwerkelijke financiële gang van zaken rondom de overname van clubs en de aan- en verkoop van spelers en is het voor witwassers en fraudeurs ook gemakkelijk erin te schuilen.

In het uitgebreide netwerk figureren overigens niet alleen representanten van de voetbalwereld, maar daaromheen cirkelen ook vooraanstaande personen uit andere private sectoren en de publieke sector, in het bijzonder politici en bestuurders. De laatsten fungeren soms ook als buffer c.q. beschermwal in situaties dat een onderzoek dreigt naar mogelijke financiële malversaties. Een mooi voorbeeld daarvan is te vinden in het boek van de Belgische onderzoeksjournalist Nicolas Taiana over Italiaanse mijnwerkerszoon Luciano D'Onofrio (Taiana 2022). De laatste werkte zich in de hoedanigheid van spelersagent en bemiddelaar niet alleen op tot een sleutelfiguur in het Europese voetbal, ook boorde hij zijn netwerk in het zakenleven en de (Waalse) politiek regelmatig aan voor het regelen van andersoortige deals en het afschermen van zijn soms twijfelachtige activiteiten. Zoals een magi-

straat het uitdrukte tijdens een strafzaak vanwege een boekhoudschandaal rondom de Franse club Olympique Marseille, waarin D’Onofrio samen met zakenman en voormalig politicus Bernard Tapie een sleutelrol zou hebben gespeeld: ‘Het reconstrueren van de activiteiten van de verdachte kwam neer op een verkenning van het gehele spectrum van de internationale witwasserij’ (Taiana 2022, p. 10). Ook in *Ostrageous* wordt een aantal voorbeelden gegeven van situaties in diverse andere Europese landen waarin private en publieke belangen in de voetbalwereld (en daarbuiten) rechtstreeks in elkaar overlopen en sprake is van collusie – heimelijke afspraken – en soms zelfs van regelrechte corruptie (Nelen 2022, p. 103-107). In het boek worden deze stilzwijgende afspraken en ongeschreven gedragscodes in de voetbalsector verder ontleed, met bijzondere aandacht voor de ‘muren van stilzwijgen’ die het voetbal omringen. Van de Bunt (2007) heeft een belangrijke aanzet gegeven om de dynamiek en mechanismen die achter deze ‘muren van stilzwijgen’ schuilgaan, bloot te leggen. De sleutel tot succesvolle samenzwering en stilzwijgen is volgens hem dat omstanders, zoals collega’s, branchegeenoten en andere relevante derden, wegstijgen, zich afzijdig houden en niet (door)vragen wat er aan de hand is, en dat de daders hun dat ook niet uit eigen beweging vertellen. Meestal berust dit op een onuitgesproken heimelijke verstandhouding. Deze vorm van collusie kan gebaseerd zijn op wederzijdse sympathie, maar ook op het feit dat zowel de plegers als de omstanders baat kunnen hebben bij het verheimelijken van de verboden activiteiten. Angst voor reputatieschade van de sector kan een reden zijn om de rijen te sluiten, maar ook angst om uit de gratie te vallen bij collega’s en beroepsgeenoten.

Het openbreken van de oester

Hoe deze patronen te doorbreken? In *Ostrageous* worden verschillende strategieën besproken om meer openheid in de voetbalsector te creëren en het debat over de ernstige integriteitsproblemen waarmee

de sector kampt aan te jagen (Nelen 2022).⁵ Dat debat zou niet, zoals nu nog te vaak gebeurt, uitsluitend moeten gaan over economische en juridische aspecten van regelovertrekend gedrag, maar zou ook ruimte moeten bieden voor een fundamentele discussie over de grondslagen waarop het hedendaagse professionele voetbal is geënt. Is de sport niet te ver van haar basis afgedreven en zijn de principalen voor wie het spelletje toch eigenlijk bedoeld is, in casu de fans, niet te veel buiten beeld geraakt? Voetbal kan worden beschouwd als een spiegel van een samenleving waarin neoliberale denkbeelden over marktwerking en zelfregulering in extremis zichtbaar worden en hun invloed doen gelden. Ontwikkelingen in andere markten, zoals de bancaire sector en de woning- en energiemarkt, hebben laten zien tot welke negatieve neveneffecten het heilige geloof in marktwerking en ongebreideld geld verdienen kan leiden. Zo concludeerde eind februari 2023 de Parlementaire Enquêtecommissie Groningse Gaswinning (PEGG) dat deze gaswinning voor de Staat en de oliemaatschappijen zestig jaar lang zo succesvol en winstgevend was, dat ze nauwelijks oog hadden voor de langetermijnrisico's, ondanks herhaaldelijke waarschuwingen van buitenaf. De verantwoordelijke partijen hebben de veiligheidsbelangen van gedupeerde Groningers in het gaswinningsgebied jarenlang 'stelselmatig' genegeerd, aldus de PEGG (2023) in haar eindrapport. Nu kan worden tegengeworpen dat de professionele voetballerij, anders dan de gaswinning in Groningen, geen directe slachtoffers maakt – al wijzen diverse studies, zoals ook de bijdrage van Van Heems en Romeijn in dit nummer, op de exploitatie van (vooral jeugdige) spelers en is in een aantal gevallen ontegenzeggelijk sprake van mensenhandel (Poli 2016). Maar zelfs als we ons beperken tot grootschalig witwassen en belastingfraude, dan kan de maatschappelijke schade die door deze praktijken aan het voetbal en de samenleving als geheel wordt toegebracht, niet worden onderschat. Een 'market in vice' (ondeugd), een karakterisering van Braithwaite (2005), die zonder twijfel ook op de voetbalsector van toepassing is, holt de integriteit en solidariteit in een samenleving uit en dreigt excessief, deviant gedrag te normaliseren. Het zet de bijl aan de wortel van fatsoenlijk zaken-

5 Uiteraard is het aanjagen van debat maar een van de strategieën die kan worden beproefd om de problemen in de sector te adresseren en wordt in *Ostrageous* ook uitgebreid ingegaan op andere mogelijkheden die binnen en buiten de voetbalwereld bestaan om fraude en witwassen in de sector tegen te gaan, waaronder strafrechtelijke rechtshandhaving. Het voert echter te ver om daarop in het kader van de vraagstelling van dit artikel in te gaan.

doen, waardoor ondernemers die wel zijn uitgerust met enig moreel besef overschaduwd worden en de markt uitgedreven worden door 'amorele roofkapitalisten'. Zonder de illusie te hebben dat een dergelijke 'market in vice' gemakkelijk kan worden omgebogen in de richting van een 'market in virtue' valt elk initiatief dat aandacht vraagt voor de uitwassen en de ernstige vormen van financieel-economische criminaliteit die zich in de sector manifesteren, toe te juichen. Temeer daar de directbetrokkenen zelf hun handen veelal in onschuld wassen als zij op hun buitensporig gedrag en de criminaliteit in de sector worden aangesproken en rijkelijk gebruik maken van de hun ter beschikking staande neutralisatietechnieken (Nelen 2022, p. 76-77).

Een complicatie bij het aanjagen van dit debat is gelegen in het feit dat de sportsector van oudsher veel autonomie geniet om regels op te stellen en zorg te dragen voor de naleving daarvan. Het adagium dat sport en politiek gescheiden moeten blijven, is in de praktijk al lang en breed achterhaald – zie de perikelen rond de toewijzing van de afgelopen WK's aan Rusland en Qatar en de maatregelen tegen Russische sporters en officials naar aanleiding van de inval in Oekraïne –, maar dit argument wordt nog altijd officieel van stal gehaald als voorzichtige pogingen worden gedaan om de externe druk op de sportsector te vergroten teneinde misstanden in de sector aan te pakken. Het feit dat de voetbalsector, anders dan menig ander domein in de samenleving, zich nog steeds succesvol weet te wapenen tegen voornemens om de sector te onderwerpen aan het Europese antiwitwasregime spreekt wat dat betreft boekdelen. Niet dat er van dat regime wonderen moeten worden verwacht – zie daarvoor ook de bijdrage van Appermont en Bull in dit nummer –, maar het toont wel aan hoe sterk de voetballobby is en hoe de sector van buitenaf vaak nog met fluwelen handschoenen wordt aangepakt.

Meer externe druk is derhalve nodig. Van de onderzoeksjournalistiek en de sociale wetenschappen – de criminologie in het bijzonder – mag in dit verband een belangrijke bijdrage worden verwacht, maar het zou wenselijk zijn als ook nationaal en internationaal op politiek en bestuurlijk niveau een paar extra stappen worden gezet. Hoewel het misschien nu nog een brug te ver is, heb ik in *Ostrageous* bijvoorbeeld een lans gebroken voor de instelling van een commissie van bestuurlijke en politieke zwaargewichten op Europees niveau die de misstanden in het voetbal verder kan onderzoeken en duiden. Deze kan wetenschappelijk worden ondersteund door criminologen, organisa-

tiewetenschappers, economen, juristen en andere wetenschappers en insiders die weten van de hoed en de rand, en het professionele voetbal uitnodigen om vrijuit hun verhaal te komen doen. Natuurlijk moet verder worden nagedacht over de randvoorwaarden die moeten worden vervuld om dit gedachte-experiment in de praktijk handen en voeten te geven. Moet er bijvoorbeeld immuniteit worden verleend aan de personen die worden ondervraagd en hoever reikt die immuniteit? Onder de vlag van welke Europese instelling zou een dergelijke onderzoekscommissie moeten opereren? En misschien nog wel de belangrijkste vraag: hoe kunnen de sleutelpersonen in de sector worden overtuigd van het nut en de noodzaak van het leveren van een bijdrage aan een onderzoek waarvan de uitkomsten weleens zouden kunnen indruisen tegen hun eigenbelang?

Tot slot

Gezien de terughoudendheid in de sector om financieel-economische criminaliteit en ethische kwesties aan de orde te stellen, zou het een belangrijke stap vooruit betekenen indien enkele vooraanstaande participanten in de voetballerij – agenten, clubbestuurders, coaches, (oud-)spelers, analisten en/of bondsbestuurders – het lef tonen om zich openlijk tegen de uitwassen en ernstige vormen van criminaliteit uit te spreken en de instelling van de hierboven genoemde onderzoekscommissie ondersteunen. Zolang de rangen echter hermetisch gesloten blijven en niemand uit de voetbalwereld opstaat om het debat mede aan te jagen, zullen pogingen om de oester echt open te breken tot mislukken gedoemd zijn. We blijven dan aangewezen op anekdotisch bewijsmateriaal uit rapportages van journalisten en wetenschappers en de uitkomsten van een incidenteel strafrechtelijk onderzoek. Of, als we geluk hebben, wordt ons meer inzicht geboden door een plotsklapse stroom aan berichtgeving op basis van de activiteiten van een klokkenluider. Zoals in 2016, toen de Portugese hacker Rui Pinto via het platform *Football Leaks* een berg aan vertrouwelijke gegevens over dubieuze transacties in de voetballerij met de buitenwereld deelde. Laatstgenoemde heeft voor het onthullen van deze belastende informatie overigens wel een hoge prijs betaald, want hij werd in 2019 aangehouden en door de Portugese autoriteiten strafrechtelijk vervolgd voor het zich wederrechtelijk toegang verschaffen

tot vertrouwelijke data en het openbaar maken daarvan. Nadat hij enige tijd in voorarrest had gezeten, sloot de klokkenluider een deal met de Portugese autoriteiten, als gevolg waarvan hij ook weer op vrije voeten kwam. De gang van zaken rondom Rui Pinto laat echter wel zien dat het naar buiten brengen van belastende informatie over misstanden of frauduleuze activiteiten niet zonder risico is. Ook in Nederland bestaan voldoende voorbeelden van klokkenluiders voor wie het delen van informatie met de buitenwereld uiteindelijk nadelig voor henzelf uitpakte – denk aan Fred Spijkers en zijn jarenlange strijd tegen het Ministerie van Defensie en de gevolgen die Ad Bos onderzocht in de bouwfraude.⁶ Ondanks het feit dat in juridische zin de bescherming van klokkenluiders inmiddels beter is geregeld – onder andere via de op 18 februari 2023 in werking getreden Wet bescherming klokkenluiders –, is de drempel om misstanden te melden onverminderd hoog. Het is daarom niet verstandig om uitsluitend te leunen op individuen die het risico van persoonlijk leed trotseren en het maatschappelijke belang boven het persoonlijke belang durven te plaatsen. Het is meer aangewezen om diegenen die een sleutelrol vervullen binnen de voetballerij op hun verantwoordelijkheden aan te blijven spreken. Toegespitst op functionarissen die op nationaal en internationaal niveau in beleidsmatig opzicht verantwoordelijk zijn voor de gang van zaken – binnen de KNVB, UEFA en FIFA – is het minste dat er van hen mag worden verwacht dat zij zich openstellen voor een debat met buitenstaanders, zoals ik, over ernstige misstanden en ethische dilemma's.

Zolang een uitnodiging daarvoor niet op de mat ligt, moeten we de druk blijven opvoeren, zodat er in ieder geval iets van een gesprek over

6 Ter herinnering: Fred Spijkers nam het op voor de weduwe van een militair die door nalatigheid van Defensie bij een oefening om het leven was gekomen. Waar tot op het hoogste niveau jarenlang werd geprobeerd om het overlijden af te doen als een noodlottig ongeval en Spijkers werd weggezet als een 'ongeleid projectiel', en daar in zijn loopbaan en privéleven een hoge prijs voor betaalde, hield hij voet bij stuk, haalde zijn gelijk en werd uiteindelijk ook gerehabiliteerd. Ad Bos is bekend als de aanjager van de enquête bouwnijverheid in de jaren negentig. Ook voor hem waren de drijven na openbaarmaking van belastend materiaal over kartelvorming en corruptie in de bouwsector via het televisieprogramma *Zembla* – en later in de genoemde parlementaire enquête – behoorlijk zuur. Lange tijd hing hem een strafrechtelijke vervolging boven het hoofd; pas eind 2013, dat wil zeggen ruim twaalf jaar nadat hij de misstanden in de bouwsector aan het licht bracht, besloot het Openbaar Ministerie om Bos definitief niet te vervolgen. Ook in financieel opzicht raakte hij aan de rand van de afgrond. Het beeld van Ad Bos en zijn vrouw bij een camper, waarin zij hun intrek hadden genomen toen uit geldgebrek het huis moest worden verkocht, staat bij menigeen nog op het netvlies gegrift.

het indammen van frauduleuze praktijken in de voetballerij op gang komt.

Literatuur

Braithwaite 2005

J. Braithwaite, *Markets in vice, markets in virtue*, Oxford: Oxford University Press 2005.

Bunt 2007

H. van de Bunt, 'Muren van stilzwijgen', in: H. van de Bunt, P. Spierenburg & R. van Swaaningen (red.), *Drie perspectieven op sociale controle*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007, p. 113-136.

FATF 2009

FATF (Financial Action Task Force), *Money laundering through the football sector*, Parijs: FATF/OECD 2009.

Koning 2010

R.H. Koning, 'Voetbal als bedrijfstak', *Justitiële verkenningen* (36) 2010, afl. 1, p. 28-40.

Lord 2023

N. Lord, 'Book review of Ostrageous: How greed and crime erode professional football and we all look the other way', *Crime, Law & Social Change* (79) 2023, p. 217-222.

Nelen 2008

H. Nelen, 'Tussen de stenen; een criminologische blik in de keuken van het commerciële vastgoed', in: G. Vande Walle & P. Van Calster (red.), *De criminologische kant van het ondernemen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008, p. 81-96.

Nelen 2015a

H. Nelen, 'Merci Mecenas! Witwassen in het professionele voetbal', *Orde van de Dag* 2015/70, p. 45-53.

Nelen 2015b

H. Nelen, 'Professional football and crime. Exploring *terra incognita* in studies on white-collar crime', in: J. van Erp, W. Huisman, & G. Vander Walle (red.), *Routledge handbook of white-collar and corporate crime in Europe*, Oxford/New York: Routledge 2015, p. 292-303.

Nelen 2020

H. Nelen, 'Woekeren met anderen talent; over de handel en wandel en het zelfbeeld van spelersagenten', *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* (10) 2020, afl. 2, p. 85-98.

Nelen 2021

H. Nelen, 'Detection and prevention of money laundering in professional football', in: H. Nelen & D. Siegel (red.), *Contemporary organized crime. Developments, challenges and responses* (2e druk), New York: Springer 2021, p. 123-134.

Nelen 2022

H. Nelen, *Ostrageous. How greed and crime erode professional football and we all look the other way*, Den Haag: Eleven International Publishing 2022.

PEGG 2023

PEGG (Parlementaire Enquête-commissie Gaswinning Groningen), *Groningers boven gas*, Den Haag: Tweede Kamer der Staten-Generaal 2023.

Poli 2016

R. Poli, 'Agents and beyond: Corruption risks in the football transfer market and the need for reform', in: Transparency International, *Global corruption report: Sport*, Abingdon, Oxon: Routledge 2016, p. 114-117.

Slot 2010

B. Slot, 'Misdaadgeld en voetbal; emotioneel witwassen en andere oneconomische motieven', *Justitiële verkenningen* (36) 2010, afl. 1, p. 12-27.

Steenwijk & Nelen 2018

P. Steenwijk & H. Nelen, 'De aanval is de beste verdediging. Het indammen van witwaspraktijken in de professionele voetballerij', *Tijdschrift voor Bijzonder Strafrecht & Handhaving* (4) 2018, afl. 3, p. 135-142.

Taiana 2022

N. Taiana, *Het systeem d'Onofrio; op het kruispunt van topvoetbal, big business en duistere zaken*, Gent: Borgerhoff & Lamberigts 2022.